BABAH TARAWALLY

ten have

DE GETEMDE MAN

2

Moeder. De optelsom die een man tot een echte man maakt

De ochtendbries rook naar zout en hete peper; de twee belangrijkste ingrediënten en onmisbaar in de Sierra Leoonse keuken. Net zoals het eten hier, is ook het leven zilt en pittig. Maar naast het tropische temperament zijn de mensen bovenal vrolijk en levenslustig. Dagelijks huilen ze over hun doden, vieren ze een nieuwe geboorte en proosten ze op het leven. Een fluïde mix van levenslust en verdriet.

Ik werd vroeg wakker vanmorgen en kwam naast mijn moeder op de bank op de veranda zitten. 'Goedemorgen moeder. Heeft u lekker geslapen?'

Ze antwoordde met een knik. Ze was aan het bidden. Omdat ze last had van haar heupen bad ze zittend tot Allah. Ze keek naar het oosten waar de zon opkomt. Daar over de horizon is de Ka'ba in Mekka, de heiligste gebedsplaats voor moslims.

Ik voelde de zilte zeebries, die meteen wordt opgewarmd zodra deze de hoofdstad Freetown bereikt, de stad die voor de helft grenst aan de Atlantische Oceaan. Omdat het vroeg in de ochtend was, voelde de aarde, die overdag enorm heet wordt door de brandende zon, nog koel aan.

Het was de eerste keer, na een lange tijd van afwezigheid dat ik weer voet had gezet in Sierra Leone. Men zegt dat je bent wat je inademt. Ik ademde diep in en realiseerde me dat mijn longen drieëntwintig jaar lang onafgebroken door deze lucht van hete peper en zout waren gevoed. En dat de altijd aanwezige zon, de meest krachtige levensbron, vanaf de vroege ochtend zijn licht liet schitteren op mijn huid. En daarmee werden niet alleen mijn mond en neus, maar ook de rest van mijn zintuigen geprikkeld.

Zout en hete peper maken de vele eetbare wortels, bladeren en rijst in dit land lekker. Rijst, met zijn vele koolhydraten is onmisbaar in de keuken van mijn geboorteland. De toevoeging van okra en palmolie lijmt de vezels aan elkaar. Dag in dag uit, weken, maanden en jaren achtereen, wordt de schaarse variatie in recepten herhaald, waardoor op een bepaald moment lichaamsgeuren voortkomen uit de gebruikte ingredienten. Ben ik dan ook wat ik eet?

Zeven jaar voor het bezoek aan mijn moeder was ik vertrokken uit mijn vertrouwde stad, gevlucht voor de burgeroorlog. Tijdens alle jaren in ballingschap in Europa heb ik één ding voor ogen gehouden: ik zal terugkeren naar Sierra Leone als een beter mens. Ik wilde terugkomen als onderdeel van de oplossing en niet van het probleem. Het trauma van de oorlog is van me afgegleden en mede opgelost door een stevig staaltje zelfkennis.

Ik droomde er als kind van om schrijver te worden en een journalist te zijn die de waarheid spreekt. Deze droom heb ik in mijn kindertijd verborgen gehouden voor mijn vader, die ambieerde dat ik dokter zou worden. Mijn zussen zouden moeders zijn, maar ik een dokter. Ik wist, zo klein als ik was, dat dokter worden de droom van mijn vader was en niet die van mij. Zijn zoon als dokter zou zijn grootste verdienste zijn voor de maatschappij en hem in achting doen stijgen bij zijn

vrienden, want dokters zijn bijna net zo heilig als God. Door de afstand die gecreëerd werd toen ik de grote oceaan overstak naar Europa, heb ik zijn droom makkelijk kunnen inwisselen voor de mijne. En nu hij overleden is, kan ik hem ook niet meer teleurstellen. In het hiernamaals kan ik hem inmiddels van repliek dienen en hem vertellen dat ik volledig achter mijn eigen keuze sta. Trots zal hij zeker zijn omdat ik zijn nalatenschap in ere heb gehouden. En misschien wordt iemand in zijn nageslacht alsnog dokter.

Ik zat ogenschijnlijk rustig naast mijn biddende moeder maar mijn hoofd draaide overuren. Zoveel gedachten, indrukken en herinneringen. Ik keek naar haar en kon alleen maar gissen waar haar gedachten waren op dat moment. Ze bad regelmatig tot God omdat ze op deze wijze dichter bij haar voorouders stond. Het zou elk moment haar tijd kunnen zijn om deze aarde te verlaten, en een nieuwe reis aan te vangen richting het leven van de doden. Om dit proces te vergemakkelijken is bidden naar God of Allah een zeer wenselijk hulpmiddel. Op deze manier kan men zich goed voorbereiden voor de dood. Ik las ooit de zin: 'Niet wat je meeneemt maar wat je achterlaat is de zin van het leven'. Toen ik zo naar haar keek wenste ik dat mijn moeder de zonden waar ze zo vaak vergeving voor vroeg niet in haar graf zou meenemen. Mijn moeder is zeer toegewijd aan het geloof en heeft veel goede dingen gedaan in haar leven. Ik ben ervan overtuigd dat God haar zonden zal vergeven.

Ik observeerde haar, zoals ik dat als kind ook altijd deed. Met haar wijsvinger en duim draaide ze de kralen van het gebedssnoer één voor één naar boven. Ze reciteerde binnensmonds mantra's ten behoeve van vergeving, het oproepen van geluk en het afwenden van onvoorziene ellende. Ik zag dat ze bijna klaar was met het rondje van haar gebedssnoer. Ik ging naast haar verzitten zodat we beiden in stilte de lege straat inkeken. Ik voelde aan alles dat ze mij een belangrijke vraag wilde stellen. Ze begon de stilte te vullen met veel woorden terwijl haar

ogen in de verte bleven kijken. Ze herinnerde mij er onder meer aan dat ik al zeven jaar in Europa woonde en de dertig inmiddels was gepasseerd. Ik merkte dat ze het moeilijk vond om haar echte vraag te stellen en ze draaide er zo lang mogelijk omheen.

'Nu nog geen vrouw en geen kinderen. Wat zegt dat over je mannelijkheid. Ben je wel een echte man, Babah?' vroeg ze zonder mij aan te kijken.

Ik trok eerst mijn wenkbrauwen omhoog en hief daarna mijn hoofd. Ik ging rechtop zitten en beet op mijn tong om mijn droge mond met nieuw speeksel te vullen, in de hoop antwoord te kunnen geven. Ik knipperde met mijn ogen en voelde irritatie. Deze vraag diende alleen met ja of nee beantwoord te worden. Het bleef naar haar zin te lang stil en ze herhaalde haar vraag.

'Ben je een echte man of niet?' Ze stelde de vraag alsof ze het antwoord al wist. Mijn ergernis zat niet in het alleen maar ja of nee kunnen antwoorden maar in de formulering. De wijze waarop deze vraag werd gesteld, betekende dat erover was nagedacht, dat erover gesproken en gerepeteerd was. Dat men zich meningen had gevormd en aannames had gedaan, buiten mijn weten om. Ik zou haar moeten antwoorden maar hoe? Tot tien tellen voor je spreekt is een deugd die zij en mijn oma mij hebben geleerd. Zij geloven dat woorden waar niet goed over is nagedacht giftig kunnen zijn. Dus telde ik tot tien.

Als een soort journalist die feiten checkt bij de bron zat de vrager naast me, niet tegenover me zoals wenselijk is in een interview. Mijn moeder keek in de verte terwijl ze haar oren gespitst hield. Omdat ze niet meteen antwoord van mij kreeg sprak ze verder: 'Ik zeg dit omdat ik je moeder ben en me zor-

gen maak. Ik heb me altijd zorgen om je gemaakt omdat ik denk dat je anders bent. Anders dan je broers en de jongens die ik heb zien opgroeien. Zij hadden allemaal iets dat jij niet had. Deze kleine jongens kregen zomaar een erectie om niets; in de ochtend, in de middag, in de avond en in hun slaap. Alsof de natuur hun mannelijkheid op de proef wilde stellen. Bij jou gebeurde niets. Ook toen je ouder werd verdwenen mijn zorgen niet. Nooit heb ik een vriendin van je gezien of mensen hierover horen roddelen. Je speelde weinig met leeftijdgenoten en werd door hen buitengesloten omdat je anders was. Je leek op oudoom Pa Sheku, die niet in onze gemeenschap paste. Ik merkte dat je als kind behoorlijk afhankelijk was van mij en ook erg begaan met je oma; moge haar ziel in vrede rusten.

Toen je de puberleeftijd bereikte, verwachtte ik dat je verliefd zou worden. Maar dat is nooit gebeurd, althans niet dat ik weet. Als moeder is dat een bewijs dat er iets niet klopt. En nu ben je tweeëndertig en nog steeds heb ik geen tegenbewijs. Je woont al zeven jaar lang in Europa en je kunt mij niet vertellen dat daar geen geschikte vrouwen zijn die je hart kunnen doen smelten. Of wil je liever dat we hier een vrouw voor je zoeken? Vertel me, mijn zoon. Een probleem maak je bespreekbaar. Dus als het is wat het is, zullen we hier een oplossing voor moeten vinden. Ik kan een maraboe raadplegen, je weet wel, de medicijnman. Hij kan je helpen om wat scheef is recht te zetten.'

Het voordeel van rust brengen in het gesprek door niet meteen te antwoorden is dat het de ander de tijd geeft om vragen te nuanceren. Precies wat er gebeurde in de vraag van mijn moeder, die mij nu duidelijker was geworden. Het geïrriteerde gevoel verdween echter niet. Haar vraag voelde als een trap in mijn ballen. Te meer omdat ik wist dat de woorden die ze net sprak niet alleen van haar waren maar van de hele gemeenschap. Zij verwoordde het slechts als moeder die onvoorwaardelijke liefde heeft voor haar kind. Hoewel ik me in

mijn mannelijkheid voelde aangetast, vond ik dat ik haar een serieus antwoord moest geven. Ze zat al meer dan dertig jaar lang met deze puzzel. Een zoon die de mannelijke eigenschappen niet toont zoals het hoort, is verdacht. Een zoon die als baby meer huilt dan een meisjesbaby is verdacht. Dit laatste had ik een keer van een tante gehoord. Dat ze nog nooit een jongetje zoveel had horen huilen als ik.

Ik begreep de zorgen van mijn moeder en de schaamte die ze voelde als haar omgeving haar lastigviel met niet mis te verstane meningen als: 'Ze baarde een zoon die niet van plan is zijn verantwoordelijkheden als man te nemen' en 'Wat lijkt hij op zijn oudoom, Pa Sheku.'

Een echte man trouwt niet alleen met één maar met twee of meer vrouwen. Ook heeft een echte man niet één maar meerdere kinderen. De optelsom die een man tot een echte man maakt.

Wat zal ik tegen mijn moeder zeggen? Hoe kan ik mijn woorden zo zorgvuldig kiezen dat niet alleen mijn verstand spreekt, maar ook mijn gevoelens duidelijk worden? Het is inderdaad waar dat mijn geslacht af en toe scheef in mijn broek ligt, maar niet dat ik hem niet recht en omhoog zou kunnen krijgen. Maar, hoe zeg ik dit tegen haar zonder schaamte en met de juiste bewoordingen?

Ze vonden min of meer dat ik een vrouw was in een mannenlichaam. Wat ze eigenlijk bedoelden is dat ik er vroeger wel mannelijk uitzag maar me als een vrouw gedroeg. En zo gek is dat niet. Als kind heb ik eerst mijn moeder en mijn oma als mijn voorbeelden gezien, pas daarna mijn vader en mijn opa. Mijn moeder en oma waren als eerste bij mijn opvoeding betrokken. Mijn vader en opa kwamen pas later in beeld, toen ik een jaar of negen was. Niet dat zij er niet waren. Zij lieten de zorgen van de kinderen over aan mijn moeder en mijn oma.

In dit boek reflecteer ik openhartig over hoe ik als man in de wereld stond, wat mijn denkbeelden waren en hoe ik mijn huidige kijk op mannelijkheid heb verkregen. Wat zijn de verschillen en de overeenkomsten en wat kunnen Nederland en Sierra Leone van elkaar leren.

De getemde man geeft een nieuwe invulling aan wat het betekent om man te zijn. Babah Tarawally confronteert ideeën over mannelijkheid uit zijn geboorteland Sierra Leone met hoe wij in het Westen tegen mannelijkheid aankijken. Waar in Afrika de gemeenschap belangrijk is, staat in Nederland het individu centraal. Beide benaderingen hebben hun voor- en nadelen. Tarawally brengt ze in dit scherpe, maar ook vaak geestige boek met elkaar in gesprek.

Babah Tarawally is schrijver en columnist bij *Trouw*. Eerder verscheen van hem bij uitgeverij Ten Have *Gevangen in zwart-witdenken.*

Steeds de nuance en het gesprek blijven zoeken. Dingen benoemen, duidelijk maar niet zo dat het een definitieve (onder) scheiding veroorzaakt. Tarawally heeft een mooie lijn te pakken. – iFilosofie over 'Gevangen in zwart-witdenken'.

NUR 730
th ten have
9 789025 907969